

YUMURCAK / THE KID

İlker Mutlu

"Eğer çocuğun kardeşimi döverse, ben de seni döverim."

"En son küçük bıyıklı ve büyük yassı ayaklı
küçük bir adamla görüldü..."

"Lütfen yetim çocuğa bakın ve onu sevin."

"1920'lerde Amerika, film üretiminde artık dünyada liderdi ve sinema orada bir endüstri haline gelme yoluna girmişti," demiştim geçen sene **Clarence Brown** ve **Maurice Tourneur**'un ortaklaşa yönettikleri *The Last of the Mohicans*'ı anarken. O yazıda verdiğim detaylara tekrar girmeyeceğim elbette, ama üretkenliğin son sürat devam ettiğini belirtmeliyim 1921'de. **Griffith Scrambled Wives**, *The Land of Hope*, *Black Beauty* gibi filmleri art arda üretip *The*

Orphans of the Storm ile başyapıtlarından birini veriyordu örneğin. Peşpeşe çıktıkları filmlerle **Harold Lloyd**, **Buster Keaton**, **Rudolph Valentino** hayli öne çıkıyordu. **Paul Strand**, kisası *Manhatta* ile endüstriye aykırı bir yapım ortaya koyuyordu. **Chaplin** de en unutulmaz filmlerinden birini bu verimli yılda çekecekti. Sevimli ufaklık **Jackie Coogan**'ın da çok şey kattığı film, yıllar boyu pek çok ülke sinemasının çocuk filmlerini bir şekilde etkileyecekti. İşte bu yıl o filmin, *The Kid*'in yüzüncü yaşını kutluyoruz.

Komedi, sinemanın başlangıcından beri en revaçta olan türlerden biri. **Lumiere Kardeşler**'in o ilk kısılarının arasında bir bahçivana yapılan sulu şaka gibi güldürücü eserlerin olması boşuna değil. **Chaplin** de bu türün en vazgeçilmez ustalarından biri.

16 Nisan 1889 Londra doğumlu **Sir Charles Spencer Chaplin**, Hollywood'un başlangıç zamanlarının en önemli yıldızlarından biri olarak görülür. Daha çok sessiz film dönemindeki, popüler karakteri Ufak Serseri (*The Tramp*; Şarlo) ile, diş fırçası bıyıklı, yuvarlak şapkalı, bambu bastonlu, komik yürüyüşlü adam ile tanınır. Ebeveynleri müzikal sanatçıları olan **Chaplin**, onlar ayrıldıktan sonra sahne hayatına bir başına devam etmek durumunda kalan annesinin sesiyle ilgili sorun yaşaması üzerine, daha beş yaşındayken sahneye itilir. Üvey kardeşi **Syd** ile zor bir çocukluk geçirirler. **Chaplin** resmi oyunculuk kariyerine 8 yaşında başlar, bir gezginci grubun yanında. 18 yaşındayken girdiği **Fred Karno** vodvil grubu ile Amerika turuna çıkar. Aralık 1913'te California'ya gelir ve New York'ta onu sahnede izlemiş olan, Keystone Stüdyoları'nın popüler komedi yönetmeni **Mack Sennett** ile sözleşme yapar. Burada neredeyse tümünde Ufak Serseri rolünü oynadığı 35

filme görünür ve bunların bazılarını kendisi yönetir. 1914 Kasımında Keystone'dan Essanay'a geçer ve orada da 15 film yapar. 1916'da geçtiği Mutual'da 12 film yapar ve 1917'de First National Studios'a geçer. (Aynı yıl kendi stüdyosunu da kuracaktır.) 1919'da **Douglas Fairbanks**, **Mary Pickford** ve **D.W.Griffith** ile United Artists'i kurar.

Chaplin'in hayatı ve kariyeri pek çok skandal ve anlaşmazlıkla doludur. Bunlardan ilki, Birinci Dünya Savaşı esnasında anavatanı İngiltere'ye bağlılığının sorgulanmasıdır. Amerikan vatandaşlığına asla başvurmamıştır. Pek çok İngiliz onu korkaklıkla suçlar. Bu ve başka olaylar filmlerine komünizm propagandası yerleştirdiğine dair FBI şüphelerini ateşler. İlk sesli filmi olan *The Great Dictator* de (1940) karmaşa yaratır; filmde **Chaplin**, **Adolf Hitler**'in neşeli bir karikatürünü canlandırır. Kimileri filmin zayıf kaldığını, tat vermediğini öne sürer. Yine de film 5 milyon doların üstünde gelir elde eder ve beş Akademi Ödülü adaylığı kazanır.

Chaplin, İkinci Dünya Savaşı'nda Rusların Nazi işgaline karşı mücadelesini desteklemesinden dolayı da suçlanır ve Amerikan hükümeti onun ahlaki ve siyasal görüşlerini sorgulayarak onu Komünist bağlantıları olduğuyla itham eder. **Chaplin**, ailesiyle *Limelight*'ın (Sahne Işıkları, 1952) prömiyeri için Londra'ya gittiğinde Amerika'ya girişi reddedilir. Bu gibi olaylar üzerine aile İsviçre'ye yerleşir.

Dört kez evlenen ve 11 çocuğu olan **Chaplin**, filmlerdeki karakteri gibi, genelde "parasız" bir hayat tarzını benimser. Milyonları olduktan sonra bile eski konutlarda kalmayı sürdürür.

Chaplin, filmlerinin çoğunun müziklerini de besteler ve iki otobiyografi yazar. 25 Aralık 1977'de, İsviçre'deki evinde öldüğünde 88 yaşındadır.

Gelelim filmimize. *The Kid*, şu yazıyla açılır: “Bir gülümseme ve belki bir damla gözyaşının eşlik ettiği bir komedi”. Hastaneden çıkıp bir kilise nikâhının önünden geçerken, Edna yeni doğmuş bebeğini iliştirdiği bir notla bir limuzine bırakır ve intihar etmeye gider. Limuzin hırsızlarca çalınır; hırsızlar bebeği bir çöp tenekesine atar. Şarlo bebeği bulur ve ona ev olur. Beş yıl sonra Edna bir opera yıldızı olur ama bir yandan da oğlunu bulmak ümidiyle kenar mahalle gençlerine yardımlar yapar.

Edna'nın çağırdığı bir Doktor, Yumurcak hakkındaki gerçeğin olduğu notu keşfeder ve durumu çocuğu Şarlo'dan almaya gidecek olan yetkililere bildirir. Çocuğu yetimhaneye bırakıp ayrılırken dayanamaz ve onu kaçırap bir berduş oteline götürür. Otel sahibi Yumurcak için çıkarılmış ödül ilanını okur ve çocuğu Edna'ya götürür. Şarlo sonradan onu Edna'nın malikânesinde yumurcakla buluşturacak olan nazik bir polis tarafından uyandırılır.

Tüm diğer Şarlo filmlerindeki gibi aslında oldukça basit bir olay örgüsüne sahip olan film, güzelliğini ve evrenselliğini buradan alır ve tüm dünyada kabul görür. **Chaplin**'in ilk uzun metrajı olan yapım, aslında onun en kişisel ve otobiyografik eserlerinden biridir. Filmdeki pek çok tema ve kurgu, **Chaplin**'in kendi harcanmış

çocukluğunun geçtiği Londra günlerinden alınmıştır sanki. Bununla beraber, onu terk edilmiş çocukla sokak serserisini buluşturan bir hikâye yapmaya iten, biri trajik (oğlunun henüz üç günlükken ölümü) ve biri keyifli (şans eseri **Jackie Coogan**'la tanışması) iki olayın çakışmasıydı. Kaybı onu fazlasıyla etkilemiş ve bir yandan da yaratıcılığını tetiklemişti; böylece oğlunun ölümünden on gün sonra *Chaplin Stüdyoları*'nda çocuk oyuncu denemeleri çekmeye başladı. Bu dönemde babasının sahne aldığı Los Angeles'taki *Orpheum Tiyatrosu*'nda **Jackie** ile karşılaştı ve onu filmde oynatmaya karar verdi.

The Kid'in yapım sürecinde **Chaplin**, *slapstick* komediyi yüksek dramla bir uzun metraj komedi filmde birleştirmeyi ilk defa denedi; bu kalıbı kariyerinin kalanında da kullanacak ve geliştirecekti. Nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, **Chaplin** kısa sürede kendi gençliğini çeker buldu kendini.

Melek düşü sekansı, filmin kalanından kopuk oluşuyla eleştirildi. Flörtöz meleği oynaması için Chaplin, 12 yaşındaki **Lillita MacMurray**'i seçmişti (sonradan *The Gold Rush*'ta [1925] 15 yaşında başrol oynatacağı kendisine).

Jackie'nin Şarlo'dan uzaklaştırıldığı sahne, *The Kid*'in şüphesiz en ünlü sekansıdır. Şarlo ve Yumurcak, onları kolayca alteden yetimhane memurlarına karşı kahramanca mücadele ederler (hatta Yumurcak bir çekici tokmak gibi savurur). Yumurcak bir kamyonun arkasına atılır ve babasına geri verilmek için yalvarmaya başlar. Zamanla etkisinden hiçbir şey yitirmeyen güçlü, ham bir performanstır bu. Bir polis memurunun takibinde olan Şarlo, Yumurcak'ı yetkililerden kurtarmak için çılgınca çatıardan kaçır. Sahnenin doruğunda Şarlo'yu dehşetle memurlara vurup çocuğunu isterken buluruz. Serseri tir tir titreyen çocuğunu dudağından öperken, mutluluk gözyaşları ikisinin de gözlerinden taşmaktadır. Sinema tarihinde doruk bir noktadır bu.

The Kid'in prömiyeri 21 Ocak 1921'de New York'taki Carnegie Hall'da, National Board of Review of Motion Pictures'ın Çocuk Fonu yararına yapıldı. Tüm eleştirilenlerin olumlu yargıda bulunduğu tek **Chaplin** filmi oldu. Elli yıl sonra **Chaplin**, modern seyirciler için fazla acıklı duracağını düşündüğü sahneleri filminden çıkardı; filmin yeni kopyasının sinema gösterimi için müzik besteledi ve kaydını yaptı.

Yumurcak'ı canlandıran **Jackie Coogan** (1914-1984), babasının bir dansçı ve annesinin de şarkıcı olduğu bir vodvil ailesinin oğluydu. Beş yaşındayken ailesiyle gösterilere çıkıyordu. **Chaplin** tarafından sahnede keşfedildi ve *The Kid*'de oynama şansını elde etti. Filmin başarısı onun çocuk oyuncu olarak önünü açtı ve başka yapımlarda da yer aldı. 1923'te *Daddy*'yi yaptığında Hollywood'un en yüksek ücret alan yıldızlarının arasındaydı. Bir süre sonra *MGM*'e geçti. 1927'de, 13 yaşındaydı ve artık büyümüşü; kariyeri düşüşe geçti. Popüler film kariyeri klasik öyküler *Tom Sawyer* (1930) ve *Huckleberry Finn* (1931) ile tamamlandı.

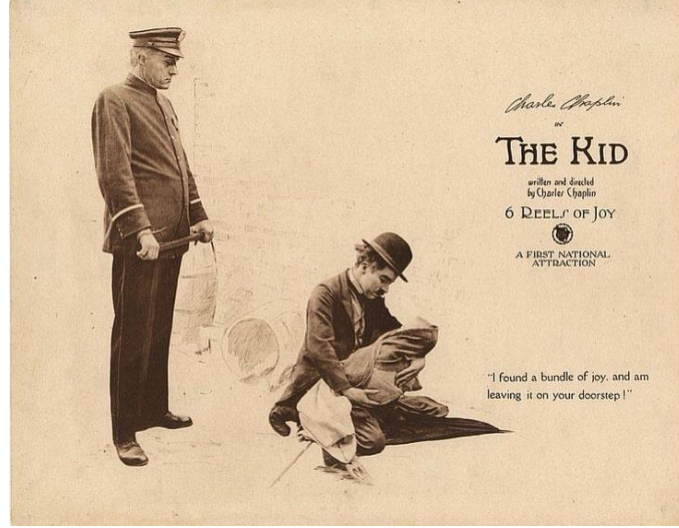
Solda: Coogan *Buttons* (1927) filminde, yetim çocuk Buttons rolünde
Sağda: Coogan televizyon için çekilen *Addams Ailesi* dizisinde (1964-1966) Fester Dayı rolünde

Babası 1935'te ölünce annesi yeniden evlendi. **Coogan** çocuk yıldız olarak kazandığı parayı talep ettiğinde annesi ve üvey babası bunu reddetti, o da bu durum karşısında dava açtı. Hesaplanan tutar 4 milyon dolardı! O zamanki California kanunları aleyhineydi ve 1939'da ancak 126 bin dolar alabildi. Kamuoyunun sonraki tepkisi ile çocuk oyunculara ve kazançlarına güvence sağlayan, sonradan "Coogan Yasası" olarak adlandırılacak yasa çıktı. İkinci Dünya Savaşı'na katıldı ve savaştan sonra Hollywood'a döndü. Kariyerini canlandıramayınca çoğu zaman küçük ve zor rollerde görüldüğü B-filmlerinde yer almaya başladı. 1950'lerde televizyonda denedi şansını. Bundan sonrası çokça televizyon, az sayıda sinema olacaktı. 1984'te bir kalp kriziyle hayata veda etti.

Anneyi canlandıran **Edna Purviance** (1895-1958), San Francisco'da stenograf olarak çalışmaya başladı. **Charlie Chaplin** 1915'te onu ilk filmi olan *His Night Out*'ta oynaması için *Essanay Stüdyoları*'na davet etti. İzleyen yedi yıl boyunca 20

kadar **Chaplin** filminde baş kadın rolü oynadı. Onunla yıllarca çalışmasının karşılığı olarak **Chaplin** onu gerçek bir yıldız haline getireceğini düşündüğü *Woman of Paris*'te (1923) oynattı. Bu film ticari başarısızlıkla sonuçlansa da **Purviance** ölümüne dek **Chaplin**'in filmlerinde yer almaya devam etti. Son iki rolü *Monsieur Verdoux* (1947) ve *Limelight* (1952) filmlerindeki konuşmasız ekstra bölümlerdi

Charlie Chaplin Amerikan sinema tarihinin, filmleri eskiden de şimdi de tüm dünyada popüler olan ve zamanla şöhreti artan en büyük yönetmenlerinden biri olarak görülür. Onun filmi *The Kid* de, sadece **Chaplin**'in dramatik sekansları uzun metraj bir komedide yenilikçi kullanımından dolayı değil, filmin yaratıcısına sağladığı esinler nedeniyle de film sanatına önemli bir katkıdır. Şüphesiz **Chaplin**, filmin giriş yazısını boşuna “Bir gülümseme ve belki bir damla gözyaşının eşlik ettiği bir komedi” şeklinde kaleme almamıştı...

Yazımı şu günlerde yoğunlaştığım **Eisenstein** denemeleri çevirilerimden biri olan, “Charlie The Kid”den yaptığım bir alıntıyla,¹ yorumuz bitirmek istiyorum:

“Gördüğün gibi, Bunu yaptım çünkü onları hor görürüm. Çocukları sevmem.”

The Kid'in dünyanın altıda beşini terk edilmiş bir çocuğun kaderine ağlatan yazarı, çocukları sevmiyordu. O... bir canavar mıydı?

Ama normalde kim çocukları sevmez?

¹ Burada alıntılanan pasajda Eisenstein, Chaplin'in yanında onunla birlikte tatil yaparken aralarında geçen bir konuşmayı aktarıyor ve kendi izlenimlerini veriyor. (ed. n.)

Elbette, çocukların kendileri.

Yat yola çıkar. Onun hareketleri **Chaplin**'e bir filin sallantılı yürüyüşünü anımsatır.

"Filleri hor görürüm. Böyle bir güce sahip olup da o şekilde uysal durmak."

"Hangi hayvanı seversiniz?"

Tereddütsüz cevap, "Kurt" diye gelir. Ve onun gri gözleri, gri kaş ve saçları, kurt görünümünü aldı. Gözleri Pasifik Okyanusu günbatımının aydınlık titreyişine bakar. Kıpırtılı okyanusun üzerinde bir Amerikan Deniz Kuvvetleri muhribi parlar.

Bir kurt.

Sürüsüyle yaşamak zorunda olmak. Ama daima yalnız. **Chaplin** nasıl da öyleydi! Daima kendi sürüsüyle savaşta. Her biri bir diğerine ve hepsine düşman.

Belki de **Chaplin** söylediğini demek istemiyordur. Belki bu sadece bir "numaradır".

Ama eğer bu bir numaraysa, o zaman, şüphesiz, **Chaplin**'in taklit edilemez ve eşsiz algılanışıyla dünyayı aydınlattığı şey bu numaradır.